

مقدمه

پیرو تدوین کتاب نظریه‌های روان‌درمانگری و مشاوره (جلد اول)، کتاب حاضر بررسی تحولات جدید نظریه‌ها را دنبال می‌کند؛ نظریاتی که در واکنش به نواقص رویکردهای کلی ایجاد شده‌اند.

در این مجموعه تلاش شده است نظریه‌های جدید روان‌درمانگری و مشاوره معرفی شوند. نظریات جدید بیشتر در صحنه عمل شکل گرفته‌اند و کمتر به وجوه نظری می‌پردازند؛ هرچند بسیاری از این نظریه‌ها به اصول اساسی نظریه‌های سنتی پایبندند، اما تحولات آنها آن قدر وسیع و سریع بوده است که خود حوزه مستقلی را دربر می‌گیرد.

سال‌ها تجربه عملی و تدریس درس روان‌درمانگری نشان می‌دهد که بدون توجه به یادگیری مبنایی نظریه‌های سنتی و نیز بدون پرداختن به مفاهیم اساسی و نظری روان‌درمانگری، درمانگر و مشاور در صحنه عمل مجبور به گمانه‌زنی‌هایی است که بیش از پیش فرد را به سمت فرافکنی‌های عاطفی و ایجاد زاویه با درمان می‌کشاند. مشکل وقتی عمیق‌تر می‌شود که این مشاوران به روش‌های غیر اصولی خود اصالت داده و به آنها عادت می‌کنند.

مشکل دیگری که درمانگران در جامعه ما تجربه می‌کنند، تعارض بین شیوه‌های مشاوره و درمان با ارزش‌های فرهنگی - مذهبی است. البته این مشکل صرفاً به مشاوران ایرانی مربوط نیست و از آنجایی که روان‌درمانگری و مشاوره علمی است جدید و به سرعت در حال تحول و توسعه، درمانگران جوامعی مانند جامعه ایرانی، ناچارند بدون کم‌وکاست یا با حداقلی از تغییر (به شرط تسلط)، آن را برای جامعه خود به کار گیرند و گاهی به دلیل تعهدات حرفه‌ای، نسبت به اجرای کامل آن اصرار می‌ورزند؛ در حالی که چه بسا مداخله‌ای اساساً با فرهنگ مراجع ناسازگار و یا حداقل با تبیین‌های اعتقادی او در تضاد باشد. این تضاد توجیهاتی را وارد درمان

می‌کند که مانع از رشد روان‌درمانگری و مشاوره در جامعه شده و یا به‌کارگیری آن را در جامعه با اختلال مواجه می‌کند. بررسی بیش از دو‌بیست پژوهش ایرانی در این زمینه بیانگر نابسامانی و مشکلات به‌کارگیری این روش‌ها در جامعه ایرانی است (جان‌بزرگی و دیگران، زیر چاپ).

برای رفع چنین مشکلی، در این کتاب بخشی را با عنوان «نقد و بررسی نظریه» در پایان هر فصل اضافه شده است که در آن به موضوع مطابقت یا عدم مطابقت نظریه با مبانی فرهنگی و اسلامی پرداخته‌ایم؛ هرچند این بخش بسیار اجمالی و کوتاه است، ولی به درمانگر کمک می‌کند که جهت‌گیری فرهنگی خود را در آن نظریه پیگیری کند.

راهبرد خلاصه‌نویسی در «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» و همچنین «سازمان سمت» باعث شد که این کتاب در دو مرحله خلاصه شود؛ از این رو، خلاصه شدن فصول ممکن است دانشجو را از نظر علمی اغنا نکند و به همین دلیل توصیه می‌شود که برای درک بهتر مطالب، به منابع اصلی نیز مراجعه شود.

برای تدوین مطالب کتاب تلاش شده است که از معتبرترین منابع درسی موجود دنیا استفاده شود، اما ساختار فصول منحصربه‌فرد هستند و تصور مؤلف (براساس تجربه) این بوده است که نحوه دسته‌بندی اطلاعات، یادگیری آن را برای دانشجو فراهم می‌کند. جداسازی مفاهیم و درنهایت وحدت آنها در بخش درمان به‌کارگیری آن را در سطح عمل آسان می‌سازد.

راهبرد اصلی در تدوین فصول این بوده است که در ابتدای فصل یک الگوی کلی از نظریه در ذهن فرد شکل بگیرد، سپس ضمن بررسی سیر تحول، مفاهیم اساسی فراگرفته شوند. یادگیری این مفاهیم، به‌کارگیری آنها را در صحنه عمل تسهیل می‌کند. پس از آن دیدگاه کلی انسان‌شناسی و شخصیت معرفی می‌گردد؛ هرچند این بخش تا حد امکان خلاصه بیان شده، اما فرض بر این بوده که دانشجو در درس‌های نظریه‌های شخصیت و آسیب‌شناسی با این مباحث آشنا شده است. بنابراین، روان‌درمانگری در سه بخش اصلی نظریه‌ها و اصول، فرایند و مراحل، و مکانیزم‌ها و فنون آمده، و درنهایت نیز به نقد و بررسی هر نظریه پرداخته شده است.

ویژگی دیگر این فصل‌بندی این است که یک مدرس ممکن است بخواهد نظریه‌ها را از چارچوب‌های عملی جدا کند و در سطوح مختلف تدریس به کار گیرد.

این جلد از کتاب نظریه‌های روان‌درمانگری و مشاوره بیش از جلد قبل، دید انتقادی دانشجو را تقویت می‌کند. فصل اول کتاب دانشجو را با واقعیت روان‌درمانگری با دیدی کاملاً انتقادی آشنا می‌کند و به همین دلیل، این کتاب برای سطح کارشناسی ارشد و دکتری مناسب‌تر است.

در کنار این کتاب مراجعه به کتاب‌های موجود روان‌درمانگری و مشاوره برای دانشجو مفید به نظر می‌رسد.

از آنجا که این کتاب حاصل یک پژوهش است، انتشار کتاب‌های جنبی و تکمیلی به غنای اطلاعات دانشجو می‌افزاید؛ از جمله کتاب‌های شناخت‌درمانگری گروهی،^۱ شیوه‌های درمانگری اضطراب و تیندگی،^۲ فنون درمانگری چندبُعدی معنوی،^۳ اصول مشاوره و روان‌درمانگری با رویکرد اسلامی،^۴ نقد و بررسی فرهنگی نظریه‌های روان‌درمانگری و مشاوره،^۵ فراشناخت درمانگری،^۶ درمانگری شناختی رفتاری بیماری‌های مزمن،^۷ و مقالات منتشرشده در راستای این موضوع؛ مانند: «بررسی وضعیت تجربی درمان‌های شناختی رفتاری»^۸ «وضعیت تجربی روان‌درمانگری در ایران»^۹ و جز آن.

این مجموعه حاصل کار و تلاش جمعی اعم از دانشجویان مشتاق و همراه و نیز اساتید محترمی است که در مراحل مختلف کار از همکاری خود ما را بهره‌مند ساخته‌اند. تمامی فصول را استاد ارجمند آیت‌الله سیدمحمد غروی مطالعه و به‌خصوص در زمینه نقدها، نقطه‌نظرات ارزشمند ایشان راهگشا بوده است. جناب استاد دکتر علی فتحی آشتیانی و حجت‌الاسلام دکتر مسعود آذربایجانی، ارزیابان محترم این مجموعه بوده‌اند که نظرات آن عزیزان در غنا و رفع ابهامات کتاب بسیار ارزشمند بوده است و زحمات آنها را قدر می‌نهم. همچنین لازم است از همسرم سرکار خانم ن. نوری که در تمامی مراحل تدوین کتاب بنده را یاری فرمودند و فرزندانم که علاوه بر تحمل سختی از دست دادن لحظات تفریح و اوقاتی که به آنها تعلق داشته است، در حروفچینی و غلط‌گیری مطالب و دانشجویان عزیزی که در گردآوری منابع و بازخوانی تلخیص آن همکاری کردند، کمال سپاسگزاری را داشته باشم. همچنین از زحمات سرکار خانم دکتر آگاه که به خاطر همکاری بی‌شائبه خود در شکل‌گیری این مجموعه نقش داشته است، نیز قدردانی می‌کنم.

مؤلف

۱. اثر مایکل فری (۲۰۰۷)، ترجمه جان بزرگی، انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۲. اثر م. جان بزرگی و ن. نوری (۱۳۸۸)، چاپ سوم، انتشارات سمت.
۳. اثر م. جان بزرگی (زیر چاپ).
۴. اثر م. جان بزرگی و م. غروی (۱۳۹۴)، انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۵. اثر م. جان بزرگی و همکاران (در دست تهیه).
۶. اثر فیشر و ولز (۲۰۰۹)، ترجمه م. آگاه ه. و م. جان بزرگی (۱۳۹۴)، انتشارات ارجمند.
۷. اثر تایلر (۲۰۱۰)، ترجمه جان بزرگی، م. آگاه ن. گلچین (۱۳۹۴)، انتشارات ارجمند.
۸. م. جان بزرگی (۱۳۸۹)، مجله مطالعات اسلام و روان‌شناسی، ش ۵.
۹. م. جان بزرگی و م. داستانی (۱۳۹۳)، مجله مطالعات اسلام و روان‌شناسی، شماره ۱۳.